

Sagsnr.: 049.291.021

## **Rådgivningsgruppen om styrkelse af de praktisk musiske fag i folkeskolen**

### **Forord**

På vegne af Kunstrådet har Anne Bamford, professor ved Wimbledon College of Arts udarbejdet en rapport, ”The Ildsæl in the Classroom”, om de praktisk musiske fag i den danske folkeskole. Rapporten indeholder en række anbefalinger, der har været drøftet mellem Kunstrådet og undervisningsministeren, og der var enighed om at sætte fokus på det tværministerielle samarbejde om en særlig indsats for styrkelsen af de praktisk musiske fag i folkeskolen.

Afdelingen for grundskole og folkeoplysning har derfor nedsat en rådgivningsgruppe, der skal komme med forslag/initiativer til, hvorledes undervisningen i de praktisk musiske fag i folkeskolen – hjemkundskab, håndarbejde, sløjd, musik og billedkunst – kan styrkes.

Det har været rådgivningsgruppens opgave at analysere og vurdere disse fags indhold og samspil med hinanden og deres relevans i folkeskolen i dag, herunder deres betegnelse og udstrækning. Det har også været rådgivningsgruppens opgave at vurdere de praktisk musiske fags vilkår i den danske folkeskole, herunder linjefagsdækning, lærernes efteruddannelse, forskning, undervisningsmidler og det faglige niveau.

I regeringens globaliseringsstrategi fra april 2006 ”Fremgang, fornyelse og tryghed” er det i kapitel I om folkeskolen understreget, at der i forlængelse af den nye formålsparagraf vil ske en gennemgang af alle fagenes formål, og at trin- og slutmål skal tilpasses i overensstemmelse hermed. Det er således hensigten, at rådgivningsgruppens anbefalinger skal bidrage kvalificerende til dette arbejde.

Rådgivningsgruppen har bestået af et medlem fra hver af de faglige foreninger for: hjemkundskab, håndarbejde, sløjd, musik og billedkunst, fem medlemmer udpeget af Kulturministeriet samt et medlem udpeget af undervisningsministeren.

Formandskabet og sekretariatsbetjeningen er varetaget af Afdelingen for grundskole og folkeoplysning i samarbejde med Kulturministeriet.

Der har været afholdt syv møder. Professor Anne Bamford har deltaget i det første og det sidste møde.

### **Rådgivningsgruppens medlemmer**

Ulla Hedegaard, formand for Hjemkundskabslærerforeningen

Karen Sandager, formand for Danmarks Håndarbejds lærerforening

Leif Rosenbech, formand for Danmarks Sløjdlærerforening

Bente Søndergaard, formand for Folkeskolens Musiklærerforening

Alice Carlslund, formand for Danmarks Billedkunstlærere

Michael Bojesen, chefdirigent DR Radiopigekoret

Frans Jacobi, billedhugger og medlem af Kunstrådet

Lars Brinck, lektor ved Rytmaskonservatorium og Musikpædagogisk Kompetencecenter

Karen Harsbo, leder af Billedkunstskolernes Laboratorium for Keramik

Søren Bøjer Nielsen, musikchef ved Sjællands Symfoniorkester, formand for Kunstrådets musikfaglige udvalg

Jan Helmer-Petersen, chefkonsulent Børnekulturens Netværk

## Rådgivningsgruppens indledning

Rådgivningsgruppen støtter undervisningsministerens og kulturministerens ønske om at styrke de praktiske musiske fag i folkeskolen.

De praktiske musiske fag er fællesbetegnelsen for en række fag, der er meget forskellige. Fagernes nuværende udstrækning i grundskolens fagrække er et resultat af en historisk udvikling. Fælles for fagene er, at de giver et nødvendigt grundlag for udvikling og dannelse af en alsidig personlighed, hvor alle potentialer hos den enkelte elev får mulighed for at kunne udfoldes.

Erfaring med og erkendelse af sig selv og omverdenen sker på mangfoldige måder og med alle sanser. De forskellige sansers udtryksformer varetages af de kunstneriske, kulturbærende og håndværksbaserede fag. Derfor udgør disse fag en væsentlig del af en skole, der indskrives sig i en humanistisk og demokratisk tradition.

Fagene giver særlige muligheder for skabende virksomhed af kunstnerisk, æstetisk art, for fordybelse og engagement i problemstillinger, der går ”ind under huden” hos børnene og de unge, idet refleksiv tænkning og følelsesmæssig optagethed indgår i et samspil.

Rådgivningsgruppen finder det væsentligt at fastslå, at de kunstneriske fag har en egen vigtig betydning. Den musiske kreative dimension i folkeskolen skal styrkes, fordi det øger den samlede fond af kundskaber, og fordi det gør det enkelte individs liv rigere og mere mangefacetteret.

De praktiske musiske fag har dog også en betydning, der rækker videre.

En undervisning i skolen, som lægger vægt på faglighed i både de humanistiske, matematisk-naturfaglige og de praktiske musiske fag, vil være nødvendig for, at Danmark vil være blandt de mest innovative nationer i verden.

Lærerne i skolen skal kende til metoder og samarbejdsformer, der fremmer fantasi og innovativt samarbejde. Pædagogiske metoder og teknikker, der kan stimulere og udvikle elevernes kreative kompetencer, vil på sigt medvirke til at opbygge en stærk selvstændighedskultur og samhørighed i det danske samfund. Undervisningen i disse fag stiller således særlige krav til læreren om at beherske de kunstneriske tilgange og håndværksmæssige færdigheder, der hører til dette arbejdsfelt.

Gennem undervisningen i de praktiske musiske fag lærer eleverne at benytte sig af arbejdsmetoder og teknikker af praktisk, musisk, kreativ og kunstnerisk karakter. En styrkelse af de praktiske musiske fag, så eleverne opnår større kundskaber og erhverver bedre færdigheder, vil øge deres forståelse for sammenhæng mellem teoretisk viden og praktiske muligheder. Denne forståelse og kompetence ruste eleverne til at tage initiativ, se nye og måske anderledes muligheder, når opgaver skal løses – ikke kun i folkeskolens fag eller i tværfaglige projektsammenhænge, men også i deres fremtidige virke i arbejde og fritid.

Rådgivningsgruppen har frit kunne stille forslag uden at skulle tage konkret stilling til de økonomiske prioriteringer, som vil være nødvendige i implementeringsfasen.

Det har ikke været rådgivningsgruppens opgave at diskutere fagene dans, drama, film- og mediekundskab. Disse fag har også central betydning for elevernes alsidige personlige udvikling og bør derfor tilgodeses i og på tværs af skolens fagrække.

## Rådgivningsgruppen anbefaler

Nedenfor følger gruppens anbefalinger, der både vedrører fagenes betegnelse og udstrækning, evaluering og prøver, lærerkvalifikationer, samarbejdet mellem kulturinstitutioner og skole samt forskning og videndeling.

### 1. Fagenes betegnelse og udstrækning

- **Fælles for undervisningen i de praktisk musiske fag er, at ikke blot timetal, men også indhold og fagenes placering og progression i hele skoleforløbet må styrkes**

Undervisningen skal på alle de nævnte klassetrin være obligatorisk og tilrettelægges kontinuerligt gennem hele skoleåret, og der bør fastsættes årlige minimumstimetal for hvert enkelt fag. Rådgivningsgruppen finder det problematisk, at der er tendens til, at undervisningen i visse praktisk musiske fag på nogle klassetrin alene tilrettelægges som kortere, koncentrerede forløb med relativt mange timer afsat. Intensive projekter kan supplere og perspektivere den kontinuerlige undervisning, men ikke erstatte elevernes udbytte af regelmæssig tilbagevendende træning og dygtiggørelse inden for fagenes deldiscipliner.

- **Kontinuerlig undervisning i musik gøres obligatorisk fra 1.-9. klasse**

Sang og musik er en grundlæggende menneskelig udtryksform. I faget musik systematiseres viden og øves færdigheder, og eleverne eksperimenterer og gør erfaringer med den klingende omverden. Ud over det rent faglige indhold udgør musikken et redskab for udviklingen af menneskets identitet og udtryksbehov, der er med til at styrke børnenes og de unges fællesskabsfølelse og selvpfattelse. Væsentlige oplevelser, erfaringer og viden om og med musik opnås kun gennem musikken. Beskæftigelse med musik kræver i særlig grad forudsætninger, hvad enten det drejer sig om praktisk musikudøvelse eller beskæftigelse med musik i form af aktiv musiklytning.

Musikken udgør en så væsentlig faktor i vores samfund og i børns og unges personlige, sociale og kulturelle udvikling, at kontinuerlig undervisning i faget bør udstrækkes til hele det obligatoriske undervisningsforløb. Musik i en eller anden form spiller en væsentlig rolle for alle unge. Dette udgør i sig selv et potentiale, som skolen bør inddrage i hele skoleforløbet.

- **Morgensang/fællessang får en central rolle i skolens hverdag**

At synge sammen styrker i særlig grad fællesskabsfølelsen på tværs af klassetrin, kultur- og aldersforskelle. Fællessang som samværsform giver en unik mulighed for, at skolens elever både hører og mærker, hvad det betyder at have et fællesskab med en fælles kultur, hvor sangens tekst og melodi udgør det fælles indhold.

- **Kontinuerlig undervisning i billedkunst gøres obligatorisk fra 1.-9. klasse**

Det er særdeles problematisk, at billedkunst i skolesammenhæng primært defineres som et småbarnsfag. De temaer, den bildende kunst har beskæftiget sig med gennem tiderne, er almenmenneskelige og ikke kun forbeholdt elever fra 7-11 år. Ved at afslutte undervisningen i billedkunst efter 5. klasse hæmmes elevernes tegneudvikling, og flertallet af dem forlader folkeskolen med mangelfulde billedskabende færdigheder. Netop på det tidspunkt, hvor eleverne er på vej ind i pubertetens identitetsarbejde, og hvor deres omverdenssyn forandrer sig, får de ingen vejledning i at ”se”, begribe, beskrive og udtrykke omverdenen billedsprogligt.

Billedfremstillende arbejde med emner og temaer kan give ny forståelse af én selv og af omverdenen. Ikke mindst blandt skolens ældre elever har visuelle udtryk, herunder de digitale medier en fascinationskraft, der gør det nødvendigt, at billedkunstfaget også arbejder med virkemidler fra billedfortællinger i fx tv, computerspil og på internettet.

- **Billedkunst supplerer og overtager dele af billeddelen fra faget dansk i overbygningen**

Billedkunstfaget supplerer og overtager dele af danskfagets undervisning inden for billedområdet, vedrørende billedkundskab, multimedieproduktion og den øvrige visuelle kommunikative side. Dette betyder, at eleverne får mulighed for at få direkte erfaringer med billeder gennem både teoretisk og praktisk billedproduktivt arbejde.

Det er vigtigt, at eleverne får erfaringer med så mange billedformer som muligt, da vi lever i en mangfoldig billedkultur, hvor de i deres hverdag skal afkode flere og flere informationer, både inden for plane, rumlige og digitale billeder. Billedkunstfaget vil kunne øge elevernes mulighed for at tilegne sig udtryks- og præsentationsformer, som de bl.a. kan anvende i udformningen og præsentationen af projektopgaven i 9. klasse. Dertil kommer, at eleverne tilegner sig grundlæggende visuelle kompetencer, som de kan anvende i deres fremtidige liv som borgere i samfundet.

- **Den kunstneriske dimension vægtes højt i musik og billedkunst**

Musik og billedkunst er kunstbaserede fag. Det er ikke mindst det kunstneriske perspektiv, der adskiller disse fag fra andre af folkeskolens fag, og som udgør deres særlige berettigelse i skolens fagrække. Med kunstnerisk kompetente lærere som rollemodeller får eleverne mulighed for at opleve, hvad kunstnerisk kunnen vil sige, og hvilke muligheder det giver at tilegne sig og beherske særlige kunstneriske færdigheder og udtryksformer.

- **Som afløsning for fagene sløjd og håndarbejde etableres et nyt fag i folkeskolen med betegnelsen håndværk og design. Kontinuerlig undervisning i faget gøres obligatorisk i 4.-9. klasse**

Dansk håndværk og design er verdenskendt, og et nyt fag i skolen vil kunne understøtte såvel elevernes som forældrenes forståelse for betydningen af at fokusere på dette aspekt. En sammenlægning af fagene vil give eleverne et bredere spektrum af materialer og arbejdsmetoder. Det styrker deres muligheder for at arbejde med mange forskellige former for designprocesser. Både sløjd og håndarbejde er funderet i såvel en håndværksmæssig som designmæssig teori og praksis, som lægger op til en tænkning, der kombinerer æstetisk udtryk og praktisk funktion i det færdige produkt. I begge fag arbejdes med materialebearbejdelse og problemløsninger, ligesom de har sammenfaldende kulturhistoriske og samfundsrelaterede emneområder. Disse emner skal på lignende måde indgå i faget håndværk og design.

I faget håndværk og design skal eleverne lære håndværksmæssige færdigheder i kombination med eksperimenterende arbejdsforløb med henblik på at udvikle problemløsende kompetencer. Håndværk og design vil kunne øge elevernes mulighed for at tilegne sig udtryks- og præstationsformer, som de bl.a. kan anvende i forbindelse med projektopgaven i 9. klasse.

- **Sammenlægningen af sløjd og håndarbejde bør ske over en periode, så der bliver mulighed for, at det nye fag kan udvikle en entydig og fremadrettet identitet**

Der er behov for, at udviklingen af det nye fag sker over en periode, hvor der bliver mulighed for at efteruddanne lærerne, iværksætte udviklingsarbejder evt. i samarbejde mellem folkeskole og læreruddannelsen samt at uddanne linjefaglærere i det nye linjefag materiel design.

- **Kontinuerlig undervisning i hjemkundskab gøres obligatorisk fra 4.–7. klasse**

Hjemkundskab har i kraft af fagets formål og de centrale kundskabs- og færdighedsområder særlige forudsætninger for at bidrage til undervisning i sundhedsmæssige emner, således at eleverne får det bedste udgangspunkt for et godt og sundt liv.

- **For at styrke undervisningen i sundhedsmæssige emner anbefales et tværgående samarbejde mellem fagene hjemkundskab og idræt, der rækker ud over den obligatoriske undervisning i hjemkundskab**

Hjemkundskab og idræt er fag, der begge har krop, sundhed og livskvalitet som fokusområder. Et samarbejde mellem disse fag styrker elevernes forståelse for sammenhænge mellem kost, motion og bevægelse.

## 2. Evaluering og prøver

- **Evalueringen skal fortsat styrkes, og undervisningens resultater synliggøres gennem hele skoleforløbet**

Evalueringerne kan have form af kommenterede udstillinger af elevarbejder, elevkoncerter og modeopvisninger. Arbejdet med udstillinger og koncerter skal have særligt fokus på at styrke fagenes kunstneriske indhold og være motiverende for eleverne.

- **Musik, billedkunst, håndværk og design samt hjemkundskab skal have status som prøvefag**

Prøver vil medføre øget fokus på og betydning for fagenes indhold samt styrke deres placering i skoleforløbet. Danmarks Evalueringsinstituts rapport fra november 2002 dokumenterer, at det har stor betydning for et fags status, at det afsluttes med en prøve. Desuden virker det disciplinerende og motiverende på både elever og lærere i forhold til den daglige undervisning.

Eleverne skal have mulighed for at kunne dokumentere deres kundskaber og færdigheder i disse fag på linje med de muligheder, der gælder for de øvrige af folkeskolens obligatoriske fag. Det vil betyde, at flere skoler end i dag vil lade linjefagsuddannede lærere eller personer med tilsvarende kvalifikationer undervise i musik, billedkunst og håndværk og design.

## 3. Lærerkvalifikationer

- **Samarbejde mellem seminarierne og de kunstneriske uddannelser skal øges**

Et øget samarbejde vil styrke den kunstneriske dimension og den faglige kvalitet i læreruddannelsen og derved i folkeskolen. I praksis kan samarbejdet fx foregå om lærerkræfter og faciliteter.

- **Skolerne skal i højere grad udnytte muligheden for at ansætte personer med særlige kvalifikationer i musik og billedkunst – fx konservatorieuddannede eller akademiuddannede billedkunstnere**

Eleverne i folkeskolen skal undervises af lærere, der har den fornødne faglige baggrund. For undervisningen i de praktiske musikfag er det bedre, at eleverne undervises af personer med særlige kvalifikationer end af læreruddannede uden linjefag og lærere, som ikke har de nødvendige faglige forudsætninger for at undervise i faget. Muligheden for at ansætte personer med særlige kvalifikationer findes allerede i folkeskolelovens § 28, stk. 2, men indtrykket er, at denne mulighed anvendes yderst begrænset. I praksis

kan ansættelse fx ske ved, at skolerne i højere grad udnytter muligheden for at ansætte lærere i kombinationsstillinger fx i samarbejde med musikskolerne.

- **Der afsættes flere midler på skolerne til efteruddannelse af lærerne i de praktisk musiske fag**

Det er indtrykket, at der kun i begrænset omfang afsættes efteruddannelsesmidler til de praktisk musiske fag. En styrkelse af fagene kræver, at der afsættes efteruddannelsesmidler i tilstrækkeligt omfang, så lærerne kan følge med i udviklingen inden for faget.

- **Efteruddannelse af folkeskolelærere i samarbejde med Kulturministeriets uddannelsesinstitutioner**

Kulturministeriets uddannelsesinstitutioner – akademier, konservatorier m.v. – kan udbyde eller bidrage til efteruddannelse i folkeskolens praktisk musiske fag.

- **Der indføres kandidatuddannelser i alle de praktisk musiske fag, hvor de teoretiske og praktiske discipliner vægtes ligeligt**

Kandidatuddannelser vil medvirke til at styrke fagligheden i folkeskolen og gøre det attraktivt at videreudanne sig. Der tegner sig et billede af, at videreuddannelsen inden for disse fag savner en praktisk, metodisk del. Den mulighed for lærernes efteruddannelse, som tidligere blev tilbudt af Danmarks Lærerhøjskole via årskurser og cand. pæd. uddannelser, er ikke på tilfredsstillende vis blevet erstattet af de eksisterende videreuddannelsesmuligheder.

- **Det skal tydeliggøres, at meritlæreruddannelsen på seminarierne er tilgængelig for bachelorer fra de kunstneriske uddannelser**

Ved at sikre bedre viden om, at bachelorer fra de kunstneriske uddannelser har adgang til meritlæreruddannelsen skabes endnu en mulighed for en styrkelse af folkeskolens kunstfaglige miljøer.

- **Der indføres optagelsesprøve til linjefaget musik på seminarierne**

Ud over kravet om B-niveau fra gymnasiet indføres en optagelsesprøve, hvor den studerende skal demonstrere musikalske færdigheder.

- **Der skal justeres på det gymnasiale designfag, så det udvikles til også at omfatte håndværksmæssige kompetencer inden for et bredt spektrum af materialer og teknikker**

For at få adgang til at læse et linjefag på seminariet kræves, at de studerende skal have kompetencer svarende til et gymnasialt B-niveau. Det medfører behov for, at faget i gymnasiet kan imødekomme de krav, der med rimelighed kan stilles til kommende studerende.

#### 4. Samarbejde mellem kulturinstitutioner og skolen

- **Øget samarbejde mellem skolen og biografer, teatre, dansescener og landsdelsorkestre**

De eksisterende tilskudsordninger med musik, teater og dans bygger som regel på tilbud, som kommer ud på skolerne. Andre ordninger som ”Med skolen i biografen” og lignende tilbud fra landsdelsorkestre og egensteatre inviterer skolen inden for i kulturinstitutionen. Dette samarbejde mellem skole og kulturinstitution bør fremmes og udvikles, så det kan komme til at omfatte skoler over hele landet og inddrage de lokale kulturinstitutioner mest muligt.

- **Øget samarbejde mellem skolen og museer, biblioteker og arkiver**

Mange skoler har allerede et tæt samarbejde med lokale museer, og mange museer har oprettet særlige skoletjenester til at tage sig af dette samarbejde. Kontakten kan udvides til også at omfatte biblioteker og lokalhistoriske arkiver, så forståelsen for kulturarven kan udbygges til andre områder end de museale.

- **Øget samarbejde mellem skolen og kulturskolerne, dvs. musikskoler, billedskoler, dramaskoler og medieskoler**

Der finder allerede et omfattende samarbejde sted mellem skoler og musikskoler til fordel for begge parter. Dette samarbejde kan udvides til også at gælde andre kulturskoleformer og udvikles til at kunne indgå i både undervisning og fritiden, fx med hensyn til lokaler, materialer og lærerkræfter.

- **Øget samarbejde mellem skolen, kulturelle foreninger og organisationer**

Mange kulturelle foreninger og organisationer deltager gerne i samarbejde enten på skolerne eller i lokaler i lokalområdet. Idrætten har vist vejen for samarbejde om både faciliteter og instruktører, og dette vil kunne udvides til andre kultur- og kunstområder.

- **Flere tilbud om kunstneriske oplevelser i lighed med børneteaterrefusionsordningen, skolekoncerter og biograftilbud**

De eksisterende ordninger med tilbud om henholdsvis teater- og danseforestillinger, koncerter og biografbesøg har vist, at der er bred interesse på skolerne for at lade eleverne opleve professionel kunst. Mulighederne er geografisk ujævnt fordelt, og det bør derfor overvejes at udvide ordningerne til at dække alle områder af landet.

- **Inddragelse af kunstnere i skolens undervisning**

De eksisterende tilskudsordninger som f.eks. Huskunstnerordningen, hvor eleverne møder udøvende professionelle kunstnere, inddrager alene kunstarterne musik, teater, billedkunst og litteratur. Ordningerne vil kunne udvides til andre områder som fx film, medier, design, arkitektur og cirkus/gøgl, så alle ønsker fra skolerne kan imødekommes.

- **Mere information til skolerne om kulturinstitutionernes tilbud**

Informationen om kulturinstitutionernes tilbud til skolerne kan styrkes fx gennem eksisterende netportaler som EMU'en, Børnekulturportalen m.v. Samarbejde mellem Undervisningsministeriet og Kulturministeriet (Børnekulturens Netværk) om at synliggøre eksisterende tilbud og aktiviteter på kulturinstitutionerne kan ligeledes styrkes.

- **Etablering af en kulturambassadørordning**

Erfaringer fra en række kommuner har vist, at en kontaktlærerordning på kulturområdet på kommunens skoler ofte fører til øget samarbejde og flere aktiviteter. En sådan ordning vil kunne koordineres på landsplan i et samarbejde mellem de eksisterende formidlingsinstitutioner og den enkelte kommune.

- **Efteruddannelsesmuligheder for kunstnere m.v.**

Huskunstnerordningen og lignende ordninger på musikområdet har peget på behovet for korterevarende kursustilbud til kunstnere og kunstformidlere, som skal arbejde på skoler eller fritidsinstitutioner. Såvel CVU'erne som uddannelsesinstitutionerne under Kulturministeriet vil kunne indgå i dette arbejde.

## 5. Forskning og videndeling

- **Øget forskning i de praktisk musiske fag i skolen**

Forskningen inden for de praktisk musiske fag i skolen har gennem årene haft sporadisk karakter hvad angår såvel indhold som omfang. En særlig forskningsindsats på området vil over en årrække kunne styrke undervisningen i de praktisk musiske fag. Her vil Kulturministeriets kunstskeoler kunne bidrage med ekspertise til området. Endvidere bør den billedpædagogiske forskning, der tidligere har været på Danmarks Lærerhøjskole, genetableres. Denne forskning havde en meget tæt tilknytning til skolens billedkunstundervisning og har været en positiv drivkraft for udvikling af billedkunstfaget.

- **Etablering af videnscenter for kunst- og kulturfag**

I lighed med en række andre videnscentre på skoleområdet kan det overvejes at etablere et center for viden om kunst og kultur, formidling, undervisning og æstetik. Centret vil kunne indsamle forskningsresultater og anden dokumentation og vil også kunne løse nogle af de udviklingsopgaver, som indgår i forslagene ovenfor.